

Če prva svetovna vojna ni pustila vidnih sledi na bistriškem, pa sta nasprotno prinesla čas med obema vojnama in italijanska zasedba s fašizmom. Leta 1927 sta se združila Trnovo in Bistrica v eno naselje. Okupacija ima tudi svetlo stran – takrat je prišlo do velikih gradenj: cest, objektov, vodovoda, napeljave elektrike in telefona. Tudi današnja občinska hiša in sodišče sta iz tega obdobja. Kljub temu je prišlo do organiziranega upora proti okupatorju z organizacijo TIGR in komunistično stranko; ni treba posebej poudariti, da je bil upor krvavo zatrt.

Druga svetovna vojna je pustila močnejši pečat v občini. Italijanskega okupatorja je oktobra 1943 nasledil nemški, a posledice so bile podobne: veliko vasi je bilo požganih, ljudi so množično pobijali, jih razselili ali odpeljali na prisilno delo. Novo obdobje se je začelo leta 1945 v Coni B, ki je pripadla Jugoslaviji. V najtežjem času po vojni so vzpostavljali razmere za normalno življenje, obnavljali so slovenske šole in kulturna društva, ukinjena pod Italijo; z delom je nadaljevala tudi večina podjetij in obrtnih delavnic.

Pod Jugoslavijo (od leta 1947) je bilo obravnavano območje razdeljeno na 6 občin, ki so se leta 1955 združile v enotno občino Ilirska Bistrica. Gospodarstvo je napredovalo in se razvijalo, ustanovljenih je bilo veliko novih obratov.

Ob začetku vojne za Slovenijo je bilo območje zaradi geografske lege zelo pomembno – vojašnici v Trnovem in Ilirski Bistrici sta tvorili največji garnizon JLA med Reko in državno mejo z Italijo; ravno tu so vojni dogodki dosegli vrh, tu se je začel »dan prej«.

In kako je danes? Tudi na to niso pozabili. Leta 2003 je vojašnico v Ilirski Bistrici Slovenska vojska zapustila, na njenem mestu pa se postopno uveljavlja šolski center, ki že obsega smer gimnazija in računalniški tehnik. V zadnjih poglavjih sledi opis izobraževanja, kulturnega delovanja in športnega udejstvovanja, predstavitev tradicionalnih prireditev v občini ter zadnje, a ne nepomembno, predstavitev naravne, stavbne in sakralne dediščine, običajev, šeg in navad prebivalcev občine. Posebno poglavje je namenjeno predstavitvi ilirskobistriškega grba, županov in znanih osebnosti; v sliki in besedi je na koncu prikazanih 64 naselij v občini. Sama bi ta del postavila na začetek, saj so naselja in prebivalci tisti glavni akter, ki poganja dogajanje in delovanje občine.

Knjiga je nabito polna informacij in idealna za tistega, ki bi hotel o Ilirski Bistrici Slovenka izvedeti kaj več od osnovnih stvari. Za popotnika bi lahko imela tudi vlogo turističnega vodiča, saj najdemo kup podatkov o vseh zanimivostih in znamenitostih, ki kar vabijo k ogledu in so v turističnem smislu še neizkoriščene. Ko sem delo odložila, sem se kot domačinka vprašala, ali res drži tisti rek, ki se ga sliši

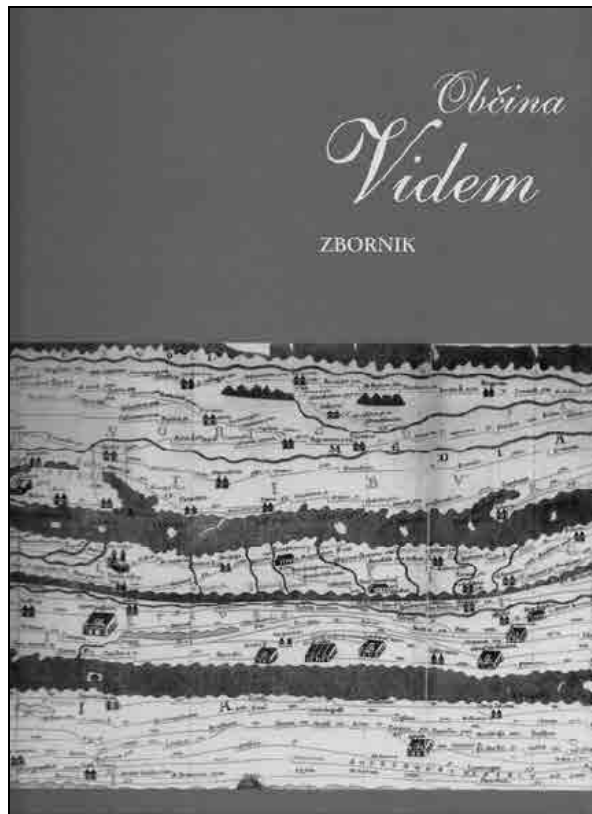
med občani skoraj vsak dan: »V Bistr'ci se n'č ne dogaja.« Na voljo je namreč toliko različnih možnosti za vključitev v to »dogajanje«, kar je pa, ne nazadnje, naša lastna izbira.

*Irena Celin*



### **Občina Videm: Zbornik (ur. Tatjana Mohorko et al.). Ptuj : Vejica, 2011.**

Sedemčlanski uredniški odbor pod vodstvom glavne in odgovorne urednice Tatjane Mohorko je izdajo zbornika občine Videm pripravljala od leta 2007. K sodelovanju so povabili številne avtorje – na koncu jih je v zborniku objavilo prispevke 22 – in s sredstvi iz občinskega proračuna jim je po štirih letih dela uspelo izdati prvo tovrstno knjigo o občini. Zbornik obsega 419 strani, razdeljen je na 25 poglavij, med katere sodita tudi uvodna beseda župana občine Friderika Bračiča ter spremna beseda urednice Tatjane Mohorko.



»Vrata zgodovine ostajajo odprta za vse tiste, ki si želijo znanj in opisov preteklosti,« so županove misli, vendar se njegov pogled kmalu usmeri iz preteklosti v prihodnji razvoj občine. Kot piše, temelji strategija razvoja občine na načelu trajnostnega razvoja na vseh področjih življenja, s poudarkom na gospodarstvu, izvedba te strategije pa naj bi potekala skozi številne projekte.

Glavna urednica v svojih mislih na kratko povzema zgodovino nastajanja zbornika, predstavlja člane uredniškega odbora ter poudarja velik pomen knjige za občino in njene prebivalce.

Naslednji prispevki so delo različnih avtorjev iz različnih strok. Vsebujejo ključne besede ter izvleček v slovenskem in angleškem jeziku, končajo pa se s povzetkom v slovenščini in nemščini.

Prvi strokovni prispevek je napisala Darinka Ratajc, njegov naslov je »Občina v znamenju lokalne samouprave«. Na 24 straneh sta podrobno predstavljena razvoj občine ter delovanje občinske samouprave od januarja 1995, ko je bila občina ustanovljena. Prav tako se lahko bralec seznanil s simboli občine, važnejšimi dnevi in prazniki (občinski praznik je 13. junija), pomembnejšimi gradbenimi objekti ter občinsko infrastrukturo. V drugem delu prispevka so predstavljene posamezne krajevne skupnosti, tako z geografskega kot družbenega vidika.

Arheolog in muzealec Ivan Žižek v svojem prispevku obravnava prazgodovinsko obdobje in aniko. Po bolj ali manj naključnih najdbah arheoloških predmetov na področju občine je moč sklepati o stalni poselitvi območja od časa eneolitika naprej. Prav tako se pojavljajo teorije, po katerih naj bi v Vidmu ali njegovi okolici stal rimski vojaški tabor, do katerega oz. mimo katerega je vodila tudi rimska cesta.

Arhivistka Marija Hernja Masten je pregledala srednjeveške in novoveške arhivske vire za Videm in kraje v občini. Gre za najdaljši prispevek v zborniku. Na začetku podaja strnjen pregled do sedaj opravljenih raziskav ter njihovih ugotovitev, v nadaljevanju pa predstavlja podatke o razdrobljeni zemljiški posesti različnih zemljiških gospodov. Za braleca so vsekakor zanimivi podatki o prvih omembah posameznih krajev, genealoški pregled posameznih plemiških družin, ki so bili tukajšnji lastniki gospodstev, ter opisi pustošenj kuge; za braleca-domačina pa so poleg kratkega pregleda razvoja posameznih krajev gotovo zanimivi tudi izpisi imen podložnikov iz urbarjev in urbarialnih zapisov gospodstva Turnišče (17. stoletje), iz imenjske cinitve (1542) ter posameznih listin.

Nataša Kolar je svoj prispevek naslovlila z »Zgodovina območja občine Videm pri Ptujju v 19. stoletju«. Opisuje bremena in obveznosti prebivalcev do državne oblasti ter zemljiških gospodstev (davki, različne pristojbine, vojaške kontribucije, fevdalne dajatve), štiri živinske sejme pri Sv. Vidu, obnovo

župnišča v tem kraju ter prometno povezavo območja v 19. stoletju (okrajna videmska cesta je bila stranska cesta ptujske poštne in komercialne ceste, od nje se je odcepila pri ptujskem mostu, vodila pa je skozi Turnišče, Sv. Vid in Podlehnik vse do hrvaške meje).

Ljubica Šuligoj piše o zemljiškoposestnih odnosih med svetovnjima vojnoma. Njen prispevek je analiza gospodarsko-družbenih razmer na podeželju – obravnava zaostalost kmetijstva (glavni panogi v nižinah sta bili poljedelstvo in živinoreja, v gričevnatem svetu pa zlasti vinogradništvo, tudi sadjarstvo), stanje v vinarstvu (ki je bilo po drugi svetovni vojni odpravljeno), splošne družbeno-ekonomske odnose ter odvisnost socialno šibkejših slojev prebivalstva od posestnikov (pretežno nemških). Braleca seznanja tudi s prelomnim časom 1896–1909, ko je zaradi posledic trtne uši prišlo do prenov vinogradov, s čimer se je »posredno odprla pot pogubni šmarnici« ter pričelo veliko zadolževanje haloških kmetov. Tudi svetovna gospodarska kriza območju ni prizanesla. Korenite zemljiškoposestne spremembe je prineslo obdobje po letu 1945, vendar te niso več tematika prispevka.

O času okupacije 1941–1945 piše Irena Mavrič Žižek. Ponuja strnjen pregled okupacijske civilne uprave, demografske in socialne podobe občine med vojno, delovanja Štajerske domovinske zveze ter raznarodovalnih ukrepov (preimenovanje krajev, deportacije in aretacije, uničevanje slovenskih knjig, ponemčevanje otrok). Drugi del prispevka opisuje odporniško gibanje in partizanske akcije, ki so bile do leta 1944 zelo redke.

Katja Zupanič je napisala prispevek o upravno-teritorialnem, gospodarskem in družbenem razvoju videmskega območja po letu 1945. Po koncu druge svetovne vojne je bila obnova krajev vezana na prostovoljno delo domačinov. Industrije tudi v tem obdobju ni bilo, tako da je gospodarstvo povsem temeljilo na kmetijstvu. Videm je izgubil status sedeža občine ter se spremenil v krajevno skupnost znotraj občine Ptuj. Od 60. let naprej je moč slediti počasnemu izboljšanju cestnega omrežja, kar je omogočilo postopno modernizacijo območja in odpravo nizke življenjske ravni haloškega prebivalstva.

Brane Oblak je orisal razvoj zadružništva in njegov pomen v nacionalnem smislu. Podrobno je predstavljeno delovanje treh zadrug, ki so imele sedež v Vidmu: Kmetijska zadruga Videm (ustanovljena leta 1948 na osnovi bivše Nabavno-prodajne zadruge), Hranilnica in posojilnica Sv. Vid pri Ptujju (ustanovljena leta 1929) ter Strojna zadruga Sv. Vid pri Ptujju (ustanovljena leta 1939).

Zinka Zorko se je dotaknila narečne členjenosti v videmski občini. Za namen prispevka so zbrani informatorji iz Vidma pripovedovali svoje življenjske zgodbe, ki so bile posnete na film. V zahodnem delu občine govorijo prleško narečje, čez Dravinjo

pa se govori haloško narečje. V prispevku so predstavljene značilnosti obeh narečij, tako z vidika glasoslovja kot tudi oblikoslovja in leksike.

Haložana, tradicionalno pridelavo vinske zvrsti iz Haloz, predstavlja Lidija Veber. Pridelava vina temelji na posebnostih vinorodnega podokoliša Haloze, sortnem sestavu, tehnologiji in izkušnjah ter dolgoletnih ocenjevanjih po Zakonu o vinu. Pridelovalci vina si prizadevajo, da bi poleg geografskega porekla zaščitili tudi pridelavo zvrsti iz Haloz, kar pa je – po besedah avtorice – dolgotrajen in mukotrpen proces.

Ivan Božičko predstavlja dominantne ter ogrožene rastlinske in živalske vrste haloškega območja. Na podlagi prispevka je moč ugotoviti, da imajo Haloze bogato floro in favno z veliko pestrostjo habitatov in habitatnih tipov širšega mednarodnega pomena. Za ohranitev tega bogastva bi bilo treba ohranjati in negovati gozdne površine, razlivna in poplavna območja vodotokov, rečno zarast ter sonaravno obdelavo kmetijskih površin.

Andrej Brence se je v svojem prvem prispevku dotaknil zgodovine območja Krajinskega parka Šturmovci do 70. let 20. stoletja, ko je gradnja hidroenergetskega sistema elektrarne v Forminu povzročila konec velike dravske loke s številnimi rokavi, prodišči, poplavnim gozdom, močvirji ter pestrimi biotopi. Prikazano pa je tudi vsakdanje življenje prebivalcev Šturmovcev, ki so bili tesno povezani z reko Dravo, tako v dobrem (namakanje, ribolov) kot tudi v slabem (poplave, spreminjanje mej parcel zaradi spremenjenega rečnega toka, spodjedanje bregov).

Ana Vovk Korže prikazuje razvojne možnosti občine Videm z ekoremediacijami (ERM) na način, da bi varovali pokrajinske vire in obenem razvili dejavnosti, ki bi pritegnile investicije ter povečale prepoznavnost območja v Sloveniji in širše. Ekoremediacije so sestavni del upravljanja z vodami, pri čemer se ohranjajo obstoječi habitati in zagotavljajo samočistilne sposobnosti vodotokov. Z ERM bi se odprle možnosti za učne poti, izobraževanje v naravi ter terensko in raziskovalno delo.

»Zgodovina videmske, leskovške in selske šole« je naslov prispevka Jakoba Emeršiča. Avtor podaja zgodovinski pregled šolstva v omenjenih krajih (ustanovitev in organizacijske oblike šol, poimenski sezname učiteljev do današnjih dni), opisuje njihove pretekle povezave kot tudi sedanji notni organizacijski zavod – Zavod OŠ Videm.

Naslednja dva prispevka predstavljata župniji Sv. Vid in Sv. Andraž v Halozah. Zgodovino Župnije sv. Vida predstavlja prispevek patra Slavka Stermška. V njem so prikazani najpomembnejši dogodki v delovanju župnije oz. župnijske cerkve sv. Vida, poleg tega pa sta predstavljeni še podružnični cerkvi (sv. Janža na Dravskem Vrhu in sv. Družine na Selih) ter ostala verska znamenja na območju občine

(križi, kapele). Marjana Srdinšek in Edi Vajda pa bralcem predstavljata župnijo sv. Andraža v Halozah od nastanka (cerkvena skupnost je izpričana že pred letom 1395, osamosvojila pa se je leta 1617) do danes, prav tako podajata pregled zgodovine cerkvene stavbe in zanimivejše zapise iz župnijske kronike ter predstavljata obe podružnični obmejni cerkvi sv. Avgušтина in sv. Magdalene.

24 strani dolg prispevek Jakoba Emeršiča o znanih osebnostih videmske občine predstavlja posameznike, ki so pustili vidne sledove v kulturnem, duhovnem, političnem, gospodarskem in športnem življenju občine. Osebnosti (bodisi rojene bodisi vsaj nekaj let delujoče na območju Vidma in okolice) so podane v abecednem vrstnem redu priimkov. Največ je duhovnikov ali učiteljev/učiteljic, kar priča o posebnem statusu, ki sta ga v preteklosti imela oba poklica v družbi.

Lea Vaupotič se posveča življenju in delu Franceta Forstneriča, leta 1933 na Pobrežju rojenega književnika, katerega literarna dediščina zajema tako pesništvo in pripovedništvo kot tudi publicistiko. Leta 1999, osem let pred svojo smrtjo, je Forstnerič, po besedah Toneta Partljiča največji pesnik, »kar so jih rodile naplavine ob Dravi in haloški ter slovenskogoriški griči«, prejel naziv častnega občana občine Videm.

Videmske slikarje haloške krajine predstavlja Nina Jeza. Podaja biografske podatke o slikarjih (rod bina Kasimir, oče in sin Kirbiš), predstavljenih je tudi nekaj njihovih umetniških del. Avtorica poudarja neizogibno povezavo med naravo in haloškim človekom, ki se odraža tudi v slikarstvu: »Krajina še toliko bolj očitno pritegne opazovalca in ga skuša prepričati, naj se potopi vanjo.«

Andrej Brence ter Katarina in Slavko Flajs se v prispevkih dotaknejo pustne tradicije. Prvi opisuje videmski fašenk, tradicionalne pustne orače Etnografskega društva orači Okič ter sodobno pustno skupino Klopotec Soviče–Dravci. Druga dva avtorja skupaj predstavljata koranta, pustno šemo, ki je v tem delu Slovenije postala kulturni lik, celo simbol in blagovna znamka; podajata pregled zgodovinskega razvoja lika koranta, opis opreme in oblačil ter pomen koranta za turizem.

O folklorinem društvu Lancova vas piše Brigita Tetičkovič. Društvo, ki združuje plesalce, muzikante in folkloriste, deluje od leta 1983, v prispevku pa so prikazani člani društva, njihovi nastopi, dosežki in pomen v kulturnem utripu videmske občine.

Marija Černila je avtorica zadnjega prispevka v zborniku. V njem obravnava društveno življenje občine, od najstarejšega društva (Kulturno društvo Franceta Prešerna, ustanovljeno leta 1923) do danes delujočih društev. Ob pripravljanju zbornika je v občini delovalo 44 društev, zlasti s področja kulture, športa in humanitarnih dejavnosti, ki so v svojih

vrstah vključevala 4361 občanov. »Vem, da jih poznate,« zaključuje avtorica, »saj so med nami, z nami, za nas.«

Zbornik občine Videm ni samo zgodovinski zbornik, saj prinaša poleg številnih strokovnih prispevkov s področja gospodarske, šolske, upravne in družbene zgodovine tudi strokovne prispevke s področja naravoslovja, jezikoslovja, uprave, kulturologije in etnologije. Knjigo bogatijo mnoge fotografije, ki prikazujejo znamenitosti občine, pomembnejše dogodke, zgradbe, ljudi in njihove stvaritve ter pokrajino. Hkrati je to tudi prvi tovrstni zbornik tega območja, zato ima še toliko večjo vrednost ne samo za lokalno prebivalstvo, temveč za vse, ki jih zanimajo javnosti manj znani predeli slovenske dežele. »Verjamem, da bi knjigo moral videti, prebrati in velikokrat vzeti v roke vsak občan občine Videm,« piše župan Bračič, »s spoznanjem, da smo vsi soustvarjalci sedanosti, ki je temelj in kamenček v mozaiku prihodnosti«. Haloze, močno razgiban svet s terciarnimi griči, med katere so umeščene ozke doline z mrzlimi izvirkami vode, so zmeraj »veljale za svet, kjer je življenje težko, Haložani pa za ljudi z odločno voljo in izoblikovanim čutom do narave« (Ivan Božičko). Tako pestra krajina »draži umetniško domišljijo in ji daje posebno intelektualno in subjektivno dimenzijo ter omogoča izjemne možnosti subjektivne interpretacije« (Nina Jeza). Vse tisto pomembnejše, kar je v zgodovini zaznamovalo in še danes zaznamuje življenje ljudi med dravskimi napolinami in bližnjimi griči, je našlo mesto v zborniku. Vsega pa se seveda – tudi zaradi pomanjkanja zgodovinskih virov in časovne ter finančne omejenosti – ne da zajeti. Med vrsticami je moč prebrati, da bo občina Videm v prihodnosti zelo verjetno izdala še kak zbornik. Takrat bodo seveda danes živeči in delujoči občani že del preteklosti. Nekatere možne vidike prihodnjega razvoja občine Videm ponujajo tudi posamezni avtorji prispevkov. Ali bo ta razvoj šel v pravo smer, pa je veliko odvisno zlasti od iniciative tukajšnjih ljudi. Kot zaključuje urednica Tatjana Mohorko: »Mi smo napisali svojo zgodbo. Prihodnji rodovi jo bodo lahko nadgradili in še obogatili.«

Boštjan Zajšek



**Nuovo Liruti. Dizionario biografico dei friulani. Udine : Forum, 2006–2011.**

Med letoma 1760 in 1830 je bila v Benetkah objavljena obsežna bio-bibliografska zbirka z naslovom *Notizie delle vite ed opere scritte da' letterati del*

*Friuli* (ponatis v Bologni leta 1971) Giovannija Giuseppeja Lirutija (1689–1780), rojenega v kraju Villafredda blizu Tarcenta v Furlaniji. Gre za izredno dragoceno delo, ki predstavlja prvi poskus zelo poglobljene in sistematične predstavitve furlanskih avtorjev in njihovih del od antičnega obdobja vse do konca 18. stoletja in temelji tudi na gradivu, ki je danes izgubljeno. Danes pa je na voljo tudi nova, prav tako zelo obsežna zbirka biografij osebnosti, ki so pustile sledi v furlanski zgodovini. Zasluga za izvedbo zahtevnega kolektivnega projekta gre videmski univerzi in Deputazione di Storia Patria per il Friuli. Zbirka se imenuje prav po Lirutiju, torej enem izmed najbolj učenih in eruditsko najbolj podkovanih furlanskih avtorjev. Leta 2006 je v dveh obsežnih zvezkih izšel prvi del z naslovom *Medioevo*, ki prinaša okrog 320 gesel o srednjeveških osebnostih, leta 2009 pa v treh volumnih še drugi del z naslovom *L'età veneta*, ki predstavlja okrog 1000 osebnosti, ki so živele in delovale v novoveškem obdobju, torej v času, ko je bila Furlanija vključena v okvir Beneške republike. Decembra 2011 pa je bil v povsem polnem avditoriju videmske pokrajine predstavljen tretji del z naslovom *L'età contemporanea*, ki obsega 4 obsežne volumne in vključuje pomembne osebnosti 19. in 20. stoletja (z izjemo še živečih).

